

Ο ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΟΣ ΝΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ (του Γιώργου Μαυρουλέα)

Το ζήτημα του περιβάλλοντος (στο οποίο βρίσκονται τα ζώα και τα φυτά, τα τοπία και οι βιότοποι) είναι κατά βάση ένα πρόβλημα συνείδησης, ένα πρόβλημα (κοσμο)θεώρησης. Είναι κυρίως πρόβλημα ενός ολοκληρωτισμού στη σκέψη, όπου ο άνθρωπος είναι το επίκεντρο, το σημείο γύρω από το οποίο (θεωρεί ο ίδιος) ότι τα πάντα περιστρέφονται ως λειτουργικές οντότητες, «χρήσιμες» και χρηστικές. Ότι δηλαδή αυτές υπάρχουν και νοηματοδοτούνται μέσα από τη λειτουργία τους προς τον άνθρωπο και προς εξυπηρέτησή του.

Η ίδια η λέξη που χρησιμοποιούμε για το φυσικό κόσμο είναι δηλωτική του πως τον βλέπουμε και τον αντιμετωπίζουμε. Υπάρχει μια τοπολογία που υποδηλώνεται από την ετυμολογία της λέξης «περιβάλλον» όπου στο κέντρο βρίσκεται ο άνθρωπος και όλα τα άλλα του περιβάλλον. Έχει δηλαδή ένα ανθρωποκεντρικό περιεχόμενο-σηματινόμενο.

Ο ολοκληρωτισμός αυτής της θεώρησης βρίσκεται στο ότι αντιλαμβάνεται τα πάντα ανθρωποκεντρικά. Λες και όλα φτιάχτηκαν για τον άνθρωπο και ότι όλα μπορεί να τα χρησιμοποιεί κατά το δοκούν.

Αυτή είναι μια κλειστή κοσμοθεώρηση, μια μηχανική θεώρηση του κόσμου. Μηχανική όχι μόνο εξαιτίας του κλειστού συστήματος αλλά κυρίως λόγω της λειτουργικής αντίληψής του για τη ζωή. Όλα γίνονται αντιληπτά μέσα από τη λειτουργικότητά τους ως προς τον άνθρωπο και όχι από την οντολογική τους αξία, από το εσωτερικό τους υπαρκτό περιεχόμενο. Εδώ κρύβεται η φύση του ολοκληρωτισμού και όλης της κακοβαιμονίας ατομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής: στο λειτουργισμό, στο «σημείο στο κέντρο», στην αφαίρεση όλου του εσωτερικού περιεχομένου πλην αυτών των λειτουργιών του, στην εργαλειώδη σκέψη.

Όχι τυχαία το κατεξοχήν ολοκληρωτικό καθεστώς από όσα έχουν περάσει, το ναζιστικό, έδωσε τεράστιο βάρος στη δύναμη της μηχανής και έτσι προχώρησε στη μηχανοποίηση του στρατού, των υπηρεσιών του κράτους (μέσα από τη γραφειοκρατία και τον αυθαίρετο έλεγχο), τις μαζικές τελετουργίες, τις παραλάσεις ακριβείας κλπ) αλλά και στη βία. Γιατί ο μηχανικός και ολοκληρωτικός νους βλέπει πάντα προς τη βία. Είναι ο ρυθμός της μηχανής, πάντα βίαιος. Οι μηχανικοί ρυθμοί δεν υπάρχουν στη φύση. Αυτή έχει τους δικούς της ρυθμούς.

Αυτός ο ολοκληρωτισμός της μηχανικής σκέψης και λογικής, εντελώς παράλογος αλλά υπαρκτός, μπορεί να πάρει και μορφές φαινομενικά αντίθετες από αυτές που καταστρέφουν το περιβάλλον (οικοφασισμός). Αλλά το αποτέλεσμα θα είναι εντέλει το ίδιο. Αργά ή γρήγορα ο ολοκληρωτισμός έχει μια μοναδική τάση να είναι καταστροφικός- διαλυτικός, αφού αντιψάσκει στην ίδια τη φύση του Είναι που είναι διαλεκτική συνύπαρξη.

Η μηχανή είναι αποτέλεσμα του ανθρώπινου νου. Δεν υπάρχει στη φύση αυτούσια παρά μόνο μέσα από τον άνθρωπο. Ο εξωτερικός (κακόηχος) θόρυβος που παράγει αντανακλά τη μηχανική-γραμματική-ολοκληρωτική σκέψη και του εσωτερικό θόρυβο της (μιας συγκεχυμένης και δυσαρμονικής – αντισυμπαρακτικής δηλαδή, λειτουργίας του ανθρώπινου νου).

Γιατί πράγματι η ησυχία που βρίσκεται στη φύση δεν είναι απόλυτη σιωπή, δεν είναι κενή θλαστή ήχων. Το θρόισμα του ανέμου στα φύλλα, το κελάδισμα των πουλιών και οι φωνές των ζώων, ο ήχος της βροχής, το κελάρωμα του νερού που κυλάει, είναι ήχοι που δένουν αρμονικά μεταξύ τους. Αυτή η αρμονία προκύπτει μέσα από τη ίδια τη συνύπαρξη και αυτήν είναι που αντιλαμβάνομαστε ως ησυχία. Και ασφαλώς δεν είναι μόνο ο μηχανικός θόρυβος. Το μεταποιημένο προϊόν, πχ η πλαστική σακούλα στο δάσος, ως αποτέλεσμα της μηχανής, επίσης προκαλεί έναν αισθητικό «θόρυβο» στην όραση, μια κακοποίηση της ομορφιάς και της οπτικής αρμονίας του χώρου.

Ο σημερινός πολιτισμός, κατεξοχήν εργαλειώδης, κατεξοχήν τεχνολογικός δεν αντιμετωπίζει μόνο τη φύση εργαλειώδη-λειτουργικά. Αντιμετωπίζει και τον άνθρωπο (και όχι μόνο μέσα από την εργασία του). Είναι αυτό που αναφέρθηκε προηγουμένως, πως δηλαδή ο οποιοσδήποτε ολοκληρωτισμός δεν μπορεί παρά να έχει ένα καταστροφικό και διαλυτικό-αποσυνθετικό αποτέλεσμα ακόμη και σε 'κείνον που τον εφαρμόζει στην πράξη. Η αιτία βρίσκεται ότι αντιψάσκει στο δομικό στοιχείο της Ζωής και του Είναι και άρα υπονομεύει τα ίδια τα θεμέλια στα οποία και αυτός στέκεται.

Ένα κατεξοχήν αποτέλεσμα της μηχανής είναι η ομοιομορφία του παραγόμενου προϊόντος κάτι που δεν παρατηρείται στη φύση που είναι πραγματικά μια έκρηξη ποικιλότητας. Αντανακλά κι αυτό, τον ολοκληρωτισμό της νοητικής αφαίρεσης των ποικίλων διαφοροποιήσεων των όντων όπως υφίστανται στην πραγματικότητα και η αντιμετώπισή τους ως λειτουργίες-εργαλεία. Η κοινή γνώμη, τα κοινά κυρίαρχα πρότυπα ζωής, οι τελετουργικές κοινές και κενές σκέψεις και πράξεις είναι ενδεικτικά της μηχανικής αντίληψης.

Η μηχανή απολιθώνει τη ζωή αφαιρώντας την στην ουσία, τη μετα-ποιεί όπως η Μέδουσα στο μύθο του Περσέα. Τα έβλεπε όλα με το ίδιο πνεύμα που βλέπει τη ζωή και ο σημερινός μας πολιτισμός απολιθώνοντάς τα, πτωματοποιώντας τα (εξού και η αισθητική δυσαρμονία των βιομηχανικών προϊόντων). Στην ουσία η μηχανική σκέψη αποσυνθέτει.

Η ολοκληρωτική μηχανική σκέψη όμως κρύβεται πίσω από την αντίληψή μας και για το χρόνο αλλά ακόμη και στις λύσεις που προτείνονται για το περιβαλλοντικό πρόβλημα. Η αντίληψη του χρόνου, της διάρκειάς του μόνο ως προς το χρονικό διάστημα που εμείς θα ζήσουμε και η αφαίρεσή του από τις επόμενες γενιές, είναι ολοκληρωτικός και κατεξοχήν χαρακτηριστικό της εργαλειώδης αντίληψης και του χρόνου. Συμπεριφερόμαστε ως εάν όλο αυτό το τεράστιο διάστημα ζωής και εξέλιξης να γεννήθηκε και να αγωνίστηκε για να εξυπηρετήσει το ελάχιστο αυτό χρονικό σημείο. [Γιατί πραγματικά η διάρκεια μιας ανθρώπινης ζωής μοιάζει με σημείο μπροστά στη διάρκεια της ζωής του σύμπαντος]. Λες και όλα ολοκληρώνονται μέσα από την εξυπηρέτησή τους προς εμάς. Στην ουσία θεωρούμε ότι μείς είμαστε η αρχή και το τέλος του Σύμπαντος και της εξέλιξής του. Εκεί που αρχίζει και τελειώνει το νόημά του.

Από την άλλη η χρονική βία-βιασύνη που προαναφέρθηκε, συνδέεται στενά με την αίσθηση της μικρής διάρκειας, της στενότητας χρόνου και την ανάγκη υψηλής απόδοσης. Ο ολοκληρωτικός νους δεν μπορεί να αντιληφθεί μια άπειρη διάρκεια καθώς είναι σημειακό στη χρονική του αντίληψη, από την ίδια τη φύση του.

Η απόδοση ως έτερο χαρακτηριστικό της μηχανής, είναι κατεξοχήν ποσοτική και όχι ποιοτική. Επειδή το εσωτερικό περιεχόμενο της ποιότητας έχει να κάνει με τη μη ολοκληρωτική αντίληψη αλλά με την ολοκλήρωση, και όχι με την πρακτική συνείδηση αλλά με την αυτοπραγμάτωση.

Οι λύσεις του περιβαλλοντικού προβλήματος που δεν περιλαμβάνουν ένα συνθετικό τρόπο αντιμετώπισής του (και όχι απλά συστημικό, γιατί το σύστημα μπορεί να αλλάξει αλλά να μην αλλάξει ο ολοκληρωτισμός ως ανθρωπολογικό χαρακτηριστικό) είναι άστοχες και επίσης αποτέλεσμα της μηχανικής- γραμμικής και ολοκληρωτικής σκέψης. Το περιβαλλοντικό πρόταγμα πρέπει να είναι κυρίως αυταγονισιακό (όχι με την έννοια της εσωστρέφειας αλλά της αποσπασμένης παρατήρησης) και επαναστατικό (με την έννοια της ριζικής αλλαγής στη στάση μας).

Βιβλιογραφία:

1. Herbert Marcuse: «Ο μονοδιάστατος άνθρωπος».
2. Γιάννης Ζήσης: «Ειρήνη και διανόηση».
3. Γιάννης Ζήσης: «Η βιογραφία του σημείου», άρθρο στην ιστοσελίδα της ΜΚΟ Σόλων.
4. Λιούις Μάμφορντ: «Τέχνη και τεχνική»
5. Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης: «Οικολογικός φασισμός: η περίπτωση του Kaarlo Penttii LinKola».

Γιώργος Μαυρουλέας, πολιτικός επιστήμονας

**Μέλος της Μ.Κ.Ο. Σόλων
gmavrouleas@solon.org.gr**

01 Ιουλίου 2010